Nr 1886

av herr Nilsson i Agnäs m. fl.
med anledning av propositionen 1975:20 om den statliga kulturpolitiken 2

Den samiska kulturen

Så länge vi har vatten, där fisken lever
Så länge vi har land, där renen betar och vandrar
Så länge vi har marker, där det vilda gömmer sig
har vi tröst på denna jord

Dikten är skriven av Paulus Utsi, den nyligen bortgångne samiske diktaren. Den uttrycker en folkminoritets tankar och bekymmer:

När våra hem ej mera finns
och vår mark är förödd
var ska vi då bo?
Vårt eget land, vårt levebröd har krympt,
sjöarna har stigit
älvarna har torkat . . .
fåglarna tystnar och flyr

Paulus Utsi har skrivit på svenska för att nå oss. Hans dikt är inträngande, vädjande, stark. Han talar för sitt folk, hans röst är ekot av många tåliga generationer samer som haft svårt att få sin samtid att lyssna. Krympande land, krympande levebröd i deras land där folkmajoriteten höjer sjöarna och torkar ut älvarna – det är ett hot också mot en kultur, ett språk, ett folks själ. Paulus Utsi skriver också på samiska, men hur skall man kunna ge ut dikter på det språket? Den samespråkiga samlingen som Utsi arbetat med men inte själv hann ge ut – Giela Gielain – försöker föreningen Same-Ätnam nu få ut genom att vädja till allmänheten om pengar till diktarens minne. Det är beklämmande att så få böcker av samer på svenska och samiska har kunnat komma ut. Det är upprörande att den samiska kulturen inte får ett nödvändigt stöd och att även propositionen 1975:20 helt försummat att ta upp samernas kulturella problem. Den litteratur, det språk, den konst och det konsthantverk det gäller är en omistlig del av Sverige – det Sverige vars majoritet tillägnat sig samernas land i en till synes ofrånkomlig utveckling där rikedomarna omhändertagits i form av malm, skog, vattenkraft, naturskönhet utan att samernas intressen i tillräcklig utsträckning beaktats och utan garanti för den samiska kulturens fortbestånd och utveckling.

Utsi uttrycker det så:

Det som skulle underlätta vårt liv
blev till intet värde.
Hårda vägar gör våra rörelser smärtfulla.
Lugnet hos det vildas människa
gråter i sitt hjärta.

Bidrag till samisk kulturell verksamhet

Det bör i dag vara självklart att statligt bidrag utgår till samernas kulturliv ur det anslag som i propositionen 1975:20 anmäles under rubriken 13.4 Bidrag till särskilda kulturella ändamål och/eller 13.5 Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturella ansvarsområde. Ingenting sägs därom i propositionen, och för samerna torde det vara svårt att komma med bland alla sökande, särskilt som deras stämma är lågmäld. Här skall några områden redovisas där stöd är nödvändigt och avgörande för samisk kulturs öde. Givetvis finns det ytterligare kulturområden där samernas intressen bör beaktas, men de som här nämns är just nu mycket aktuella för samerna.

Film

För information om samerna, och även för information för yngre samer om äldre samisk kultur, är förnyelse av några viktiga filmer och skapande av nya filmer nödvändigt. Som exempel kan filmen "Raid" nämnas, en skildring av samernas liv som knappast kan göras numera, eftersom den företeelse det gäller håller på att försvinna. I "Raid" skildras samernas liv och näring både sakligt och fängslande. Filmen är emellertid utnött och måste förnyas. Den måste även förses med text på andra språk, eftersom den är efterfrågad utomlands, där man vill få information om våra samer.

En annan film som bör få större möjligheter att komma ut är "Konstens händer" som åskådliggör samiskt konsthantverk.

Konferenser och resor

Samerna känner behov att få kontakt med folkminoriteter i andra länder, t. ex. indianerna i Amerika, och intresse för samerna finns bland andra minoriteter. Möjligheten till kulturutbyte bör finnas. Det är av vikt att samerna kan resa till konferenser och kurser utomlands och enskilt eller i grupp presentera sin kultur och lära av andras. Till punkterna som redovisas under ändamålet Fritt kollektivt skapande (s. 270) i propositionen borde ytterligare en punkt ha tillfogats, rubricerad exempelvis Bidrag till samisk kulturell verksamhet.

Böcker

Samernas egen litterära verksamhet är hämmad. Vad som skrivs på deras eget språk kan ju aldrig komma ut i stor upplaga. En bok på samiska av en same är dock av oskattbart värde. Skönlitteratur av olika slag kan aldrig behandla samiska motiv på samma säregna och riktiga sätt, om den måste skrivas på andra språk. Om samiskan skall bevaras måste barn och ungdom ha tillgång till dikt på det egna språket. Det är f. n. svårt att undervisa i sameämnen i skolorna på grund av att läromedel saknas, och när en diktsamling på samiska av t. ex. Utsi kan utges endast om insamlingen ger pengar, visar det hur stort problemet med samisk bokutgivning är.

För närvarande arbetar Sameinstitutet i Kautokeino i Norge med företaget att ge samerna en egen historia, skriven av samer. Det är betecknande för samernas lott att folket först nu kanske kan få en sådan historia. Andra har skrivit om dem – samerna själva har inte haft möjlighet att skriva och få ut sin egen historia!

I kulturpropositionen finns ett anslag benämnt Litterär verksamhet (s. 271). Riksdagen bör ge till känna att samiska böcker här skall komma i fråga. Det gäller inte minst samisk barnlitteratur.

Särskilt stöd till några samiska författare bör även övervägas på lämpligt sätt, och varje år bör åtminstone någon bok på samiska få utgivningsstöd, vilket dock icke bör konstrueras som efterhandsstöd utan som förhandsstöd. Detsamma gäller översättning av samiska böcker till svenska eller annat språk i syfte att uppmuntra samiska författare att i första hand skriva på sitt modersmål.

Riksdagen kan inte behandla Den statliga kulturpolitiken 2 utan att med ett ord nämna samerna. Samerna har väntat länge. De har sett sitt land förvandlas av den moderna tiden. De har trängts tillbaka, de har tvingats övergå till nya näringar. Mången fruktar att det samiska språket skall dö. Från en februarigrav 1975 i Porjus kan vi ännu uppfatta ett svagt eko:

I den ilande tiden
uttunnas vårt blod
vår samklang brister
vatten upphör att brusa

Med stöd av det anförda hemställes

att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1975:20 uttalar behovet av stöd till den samiska folkminoritetens kultur.

Stockholm i mars 1975

TORE NILSSON (m)
i Agnäs

PER-ERIK C. NISSER (m)
JOHN TAKMAN (vpk)
THURE DAHLBERG (s)
EVA ÅSBRINK (s)
ERIC ENLUND (fp)
KARL-ERIC NORRBY (c)